

KIBRIS TÜRKLERİNDE ALTAY VE AVRASYA YANSIMALARI

Uluslar Arası Daimî Altay Bilimleri Konferansı (PIAC)

41'inci Yıllık Toplantısı

(Helsinki, 5-10 Temmuz 1998)

İSMAIL BOZKURT

I. Giriş

Kıbrıs Adası'nın iki halkından biri Türktür. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti halkını Kıbrıslı Türkler oluşturur.

1571'de Kıbrıs'ın Osmanlılarca fethedilmesinden önce de adada bir kısım Türk yaşadığı biliniyor; ancak Kıbrıs'ta bir Türk toplumu oluşması 1571'den sonradır. Osmanlı İmparatorluğu, uyguladığı plânlı iskân politikasıyla Anadolu'dan Kıbrıs'a Türk nüfusu aktararak orada bir Türk toplumu oluşmasını sağlamıştır.¹

Anadolu'dan Kıbrıs'a göçürülen Türklerin büyük çoğunluğunu Oğuz-Türkmen boyları oluşturur. Hatta Kıbrıslı Türklerin % 75'inin Türkmen olduğu savları da vardır.² Bu oran ne olursa olsun Kıbrıslı Türklerin soyu Anadolu Türkmenlerine, oradan da Orta Asya'ya bağlanır.

Kaynaklar, Kıbrıs'taki Türk nüfusunun zaman zaman çoğunluk ya da Rum nüfusuna eşit olduğunu göstermektedir.³ Bugün, halkını Kıbrıslı Türklerin oluşturduğu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin nüfusu, 1996 yılı itibarıyla 183,290'dır.⁴

1 Alasya, Halil Fikret; "Cyprus in the Light of Changes in the Turkish World from a Historical Perspective", *Cyprus International Symposium on Her Past and Present*, Ankara 1994, s. 54.

İnalçık, Halil (a); "A Note on the Population of Cyprus", *Journal for Cypriot Studies*, Volume 3, Issue 1 (Winter 97), Gazimağusa, s. 3-11.

İnalçık, Halil (b); "The Recent History of Cyprus", *Proceedings of the First International Congress for Cypriot Studies*, Gazimağusa 20-23 Nov. 96, Eastern Mediterranean University - Center for Cypriot Studies, 1997, s. 25-32.

Feridun, Feridun Kemal; "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1 (Kış 98), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa 1998, s. 1-32.2

2 Berath, Dr. Nâzım, *Kıbrıslı Türk'lerin Tarihi-II*. Kitap, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1993, s. 155-158.

3 İnalçık, (a ve b), *a.g.m.*: Feridun, *a.g.m.*

4 Feridun, *a.g.m.*

Kıbrıslı Türkler, 1878'e kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bütünlük bir parçası idiler. 1878'den başlayarak kendilerini bir yabancı ülkenin, İngiliz Sömürge İmparatorluğu'nun yönetiminde bulundular. Doğal olarak kimlik arayışı içine girdiler, çeşitli biçimlerde direniş gösterdiler. Bu direniş, genellikle pasif nitelikte, kimlik arayışı içine girme, ulusal-kültürel değerlere sahip çıkma, örgütlenme, basın aracılığı ile sesini duyurma biçiminde oldu. Biri 1918'de, 1931'de olmak üzere iki ulusal kongre toplayarak örgütlenmeyi ileri boyutlara götürme çabası yürütüldü.⁵

İngiliz Sömürge Yönetimi'ne karşı direniş koşut olarak Kıbrıslı Türkler, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldıktan sonra da hep Türkiye'yi; Türkiye'deki gelişmeleri / akımları izlediler. Jön Türk, İttihat Terakki, İslâmcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük, Turancılık akımları Kıbrıs'ta da yankı buldu. Kıbrıslı Türkler, Atatürk ilke ve devrimlerini kendiliklerinden uyguladılar.

Bu süreç içinde elbette ki Kıbrıs Türklerinde "Altay / Avrasya (*Turan/Orta Asya*)" kavramları da yankı buldu. Bu çalışmada bu kavramların Kıbrıs'taki bazı yansımaları üzerinde durulacaktır.

II. Kıbrıs Türk Onomastiğinde Altay ve Avrasya Yansımaları

Bugüne kadar Kıbrıs Türk onomastiği ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapıldığını saptayamadık. Yalnızca sınırlı bazı çalışmaların varlığı biliniyor.⁶

Kendimiz küçük çaplı bir araştırma yaptık. Bu araştırmada 1994 yılında yayımlanan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti *Telefon Rehberi*'nde⁷ "Altay/Avrasya" yansıması olan soyadlarını saptamaya çalıştık.

Araştırma sonucunda:

-
- 5 Bozkurt, İsmail; "Kıbrıs Türkleri'nde İngiliz Sömürge Yönetimi'ne Karşı Destanlarla Direnme", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1 (1998 Kış), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazi Mağusa 1998, s. 33-34.
 - 6 Yorgancıoğlu, Oğuz, "Kıbrıs Türkleri'nde İsim ve İsim Verme Yolları, Soyadı Alma Yöntemleri", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2 (1996 İlkbahar), Doğu Akdeniz Üniversitesi - Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa 1996, s. 113-135.
 - 7 1974 *Telefon Rehberi*, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Telekomünikasyon Dairesi, Lefkoşa, 1994.

“Altay”	soyadını taşıyan	28,
“Altaykan”	soyadını taşıyan	1,
“Altaylı”	soyadını taşıyan	5,
“Baykal”	soyadını taşıyan	2,
“Baykallı”	soyadını taşıyan	1,
“Bozkurt”	soyadını taşıyan	34,
“Buhara”	soyadını taşıyan	1,
“Göktürk”	soyadını taşıyan	9,
“Kürşat”	soyadını taşıyan	12,
“Oğuz”	soyadını taşıyan	15,
“Oğuzalp”	soyadını taşıyan	1,
“Oğuzca”	soyadını taşıyan	1,
“Oğuzcan”	soyadını taşıyan	2,
“Oğuzer”	soyadını taşıyan	1,
“Oğuzhan”	soyadını taşıyan	1,
“Oğuzhanoğlu”	soyadını taşıyan	1,
“Oğuzkayın”	soyadını taşıyan	1,
“Oğuzoğlu”	soyadını taşıyan	1,
“Orhon / Orhun / Orkun”	soyadını taşıyan	18,
“Orhunöz”	soyadını taşıyan	3,
“Ötüken”	soyadını taşıyan	5,
“Semerkant”	soyadını taşıyan	1,
“Turan”	soyadını taşıyan	11,
“Turanlı”	soyadını taşıyan	1,
“Ural”	soyadını taşıyan	4,

telefon abonesi saptadık. Kuşkusuz kaynağımız olan telefon rehberinde “Altay/Avrasya” yansıması başka soyadları da var. “Gültekin”, “Göktürk”, “Kansu”, “Kürşat”, “Türkeş”, “Özbek”, “Selenge”, “Uygur” gibi. Amacımız bu kap-

samdaki tüm soyadlarını saptamak değil de genel bir fikir edinmek olduğu için, araştırmayı yukarıda verdiğimiz çerçevede tuttuk.

Yukarıda sayılarını verdiğimiz araştırma kapsamındaki soyadlarını taşıyan telefon aboneleri sayısı 159'u bulmaktadır.

Sözünü ettiğimiz soyadları aynı zamanda "ad" olarak da kullanılmaktadır ve büyük bir olasılıkla "Altay/Avrasya" yansıması "ad"ların sayısı ve oranı, soyadlarına göre daha yüksektir. Araştırmamızın kaynağı olan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti *Telefon Rehberi*; soyadına göre düzenlendiğinden "ad" esasına göre bir çalışma yapamadık.

Araştırmamız kapsamı dışında, yukarıda örneklerini verdiğimiz gibi başka "Altay/Avrasya" yansıması soyadları da olabileceği saptamasından hareketle, 180 bin nüfuslu bir ülkede 159'un üstünde "Altay/Avrasya" yansıması soyadı olması, bize göre bu konuda epeyce yüksek bir yansıma olduğunu göstermektedir.

III. Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nde "Altay/Avrasya" Yansıması Adı Ya Da Soyadı Olan Tanınmış Kıbrıslı Türkler

Kıbrıslı Türkler arasında çeşitli alanlarda tanınmış, adını duyurmuş, ün kazanmış; hatta adı ve ünü ülkesi dışına taşımış "Altay/Avrasya" yansımaları ad ya da soyadı olan kişiler de var. Bu bağlamda saptadıklarımız şöyledir:

Özellikle polis tarihi ve diğer polis konularında yapıtlar veren araştırmacı-yazar *Altay SAYIL*,

Bir dönem Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi üyeliği yapmış olan *Aziz ALTAY*,

Edebiyat araştırmaları ve tarihi ile ilgili yapıtlar veren araştırmacı - yazar *Hasan Şefik ALTAY*,

Özellikle halk müziği alanında ün yapmış ve yapıtlar vermiş olan *Türkey ALTAY*,

Hâlen de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Geçitkale Belediye Başkanı olarak görev yapan *Dr. Kıvanç BUHARA*,

Hâlen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde milletvekili olan *Dr. Gülsen BOZKURT*,

Politikacı / yazar kimliği ile bu bildirin sahibi *Ismail BOZKURT*,

Mizah-öykü alanında adını duyuran *Orkun BOZKURT*,

Uzun yıllar Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği Başkanlığı ve milletvekilliği yapmış olan *Hüseyin GÜLTEKİN*,

Tanınmış şair ve yazar *M. KANSU*,

TMT ve kamu yönetiminde uzun yıllar üst düzey görevlerde bulunan *Fikret KÜRŞAT*,

Bir dönem Kıbrıs Türk politik yaşamında önemli görevler yüklenen *Alper ORHON*,

Uzun yıllardan beri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bir sendikalar federasyonuna başkanlık eden *Ahmet ÖTÜKEN*,

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti parlamentosu Cumhuriyet Meclisi'nin başkanlığını yapan *Oğuz Ramadan KORHAN*,

Folklor araştırmacısı, yazar *Oğuz YORGANCIOĞLU*,

Tanınmış öykü yazarı - ressam *Özden SELENGE*,

Uzun yıllar milletvekilliği ve Cumhuriyet Meclisi Başkan Yardımcılığı yapan *Ekrem URAL*,

Görüldüğü gibi 180 bin nüfuslu küçük bir ülkede ün kazanmış, yapıt vermiş, ansiklopedilerde yer almış ya da alabilecek "Altay/Avrasya" yansıması ad ya da soyadı taşıyıp da bir anda anımsanabilen on yedi kişi saptadık. Bu durum da bize göre konumuz bakımından güçlü bir yansımanın başka bir göstergesidir.

IV. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Yer Adları İle Başka Özel Adlarda "Altay/Avrasya" Yansımaları

Bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde "Altay/Avrasya" yansıması yer adları ile başka özel adlar da var. Bunlardan saptayabildiklerimiz şöyledir:

Baykal Mahallesi (KKTC'nin ikinci büyük kenti Gazi Mağusa'ya bağlı)

Ergenekon Köyü (Gazi Mağusa ilçesine bağlı)

Taşkent Köyü (Esas *Taşkent* köyü Güney Kıbrıs'tadır. Bu köyden Kuzey'e göç edenlerin yerleştirildiği köy Taşkent adını aldı. 1974'te köyün 99 erkeği Rumlar tarafından topluca katledilip toplu bir mezara gömüldüğü için iyi bilinen bir köydür.)

Ötüken Köyü (Gazi Mağusa'ya bağlı)

Ergenekon Otel (Girne'de)

Kaşgar Court Otel (Girne'de)

Bozkurt gazetesi ve **Bozkurt** basım evi (*Bozkurt* Gazetesi 1951-1991 yılları arasında zaman zaman haftalığa dönüşse de 40 yıl günlük olarak yayımlanmıştır.)

Ergenekon yayımları (1971-1977 arasında daha çok milliyetçi ideoloji alanında yayıncılık yapan resmî bir kuruluş.)

Ayrıca "Altay/Avrasya" yansıması özel ad taşıyan ticarî/ekonomik kuruluşlar olduğunu da belirtmek gerekir. **Altaylı** Limited, **Hunlar** Ticaret, **Orhun** Sports gibi. Onlar üzerinde durmuyoruz.

V. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde "Altay/Avrasya" Yansıması Amblemler

Kıbrıs Türklerinde değişik biçimlerde *Bozkurt* amblemi kullanışı epeyce yaygın olmuştur.

Yukarıda sözünü ettiğimiz *Bozkurt* gazetesi ile Bozkurt basım evinin ve Ergenekon yayımlarının amblemi "Bozkurt"tu.

Bugün de, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içerisinde etkinlik gösteren, milliyetçilik ideolojisini savunan bazı kuruluşların amblemi "Bozkurt"tur.

"Bozkurt" amblemi, 1 Nisan 1955'te Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmek amacıyla (ENOSİS) tedhiş/terör etkinliklerine başlayan EOKA yer altı örgütüne karşı kurulan Kıbrıs Türk direniş örgütü Türk Mukavemet Teşkilâtı (TMT); bu ör-

güte bağlı on sancak örgütü; daha sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin resmî silâhlı kuvvetleri durumuna gelen "Kıbrıs Türk Güvenlik Kuvvetleri" tarafından da kullanılmıştır. TMT lideri Kenan Coygun'un kod adı Bozkurt'tu. Bir bakıma Kıbrıs'lı Türklerin ulusal direnişi "Bozkurt" amblemi ile simgeleşmiştir.

Bugün de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde, direnişi simgeleyen birçok anıtta Bozkurt amblemi; Lefke'deki sanat okulu avlusunda ise bir Bozkurt heykeli vardır.

VI. "Altay/Avrasya" Kaynaklı Gelenekler / İnanışlar

Kıbrıslı Türklerde halen de yaşayan "Altay / Avrasya" kökenli gelenekler / inanışlar vardır. "Mart Dokuzu" adıyla kutlanan Nevruz geleneği bunlardan en belirgin olanıdır.⁸

Halk inançlarında bazı Şaman izleri olduğu da söylenebilir.⁹ Kuşkusuz bu başlı başına bir araştırma ve bildiri konusudur. Bu bakımdan konuya yalnızca değinmekle yetiniyoruz.

VII. Kıbrıs Türk Edebiyatında "Altay/Avrasya" Yansımaları

Kıbrıs Türklerinde yukarıda anlattığımız gibi güçlü yansımaları olan "Altay/Avrasya" kavramlarının, Kıbrıs Türk edebiyatında da yer alması her hâlde yadırgatıcı değil. Tam tersi bu doğal bir sonuçtur. Birkaç örnekle edebiyattaki bu "Altay/Avrasya" yansımalarını da dile getirmek istiyorum.

Roman, anı, öykü, şiir çalışmaları olan *Kurun* (1948) ve *İstiklâl* (1949) gibi gazetelerde birçok yazıları yayımlanan Nazif Süleyman Ebeoğlu, ta 1934'te "Soyum Tarihim" başlıklı bir şiirinde şöyle der¹⁰.

"Hak'tan gelir kuvvetim, Hak'ka gider her yolum

Altaylar'da başladı benim ilk zafer yolum."

8 Yorgancıoğlu, Oğuz, *Kıbrıs Folkloru*, Mağusa, 1980, s. 88.

9 Bu konuda bildiri sahibinin bazı araştırmaları vardır.

10 Ebeoğlu, Nazif Süleyman: "Soyum ve Tarihim", *Kıbrıs Türk Edebiyatı-Başlangıçtan Bugüne*, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s. 103.

Birçok kitabı yayımlanmış bulunan tanınmış şair ve yazar Mehmet Kansu, “Şaman” başlıklı şiirinde şöyle der:¹¹

Şaman

Gündüzden geceye yürüyen

Şaman'nın elleri;

ağaca çıkmak

göğe tırmanmak içindir,

yedi ya da dokuz çentik açarak

ağacın kalın gövdesine.

Uyur uyanık gibi;

mırıldanır, haykırır.

Ay'a, güneş'e, ülgen'e

Bir Şamandır o,

Bilincin karanlığını aralayan şair.

Kıbrıslı Türklerin, dış dünyada en çok tanınan ve en ünlü şair/yazarı diyebileceğimiz Özker Yaşın'da da “Altay/Avrasya” yansımaları var. Birkaç örnek vermek istiyorum:

Özker Yaşın, ünlü vatan ve özgürlük şairi Namık Kemal'e adadığı “Sancak Adam” adlı şiirinde, Kıbrıslı Türklerin “bahtı kara maderini kim kurtaracak” diye sorar ve Namık Kemal'e seslenir¹²:

Küre-i arzı patlatıp da çık ortaya

Bir yanardağ kükremesiyle,

Yerleri inleyen o gür sesinle,

Haykır haykır dört kıt'aya...

Haykır ki şahadetlerle yarılısın toprak,

Haykır ki cenk davulları gümbür gümbür ses versin.

11 Kansu, M., *Şaşırtıcı Bir Rüzgârdır Değişim*, Cem Yayın Evi, İstanbul 1997, s. 56.

12 Yaşın, Özker (a); “Sancak Adam”, *Kıbrıs Şiirleri Antolojisi*, İstanbul 1965, s. 282.

Haykır ki koç yiğitler toplanıp gelsin.

*Haykır ki **Bozkurt**'lar çıksın **Ergenekon**'dan.*

“Selanik'ten Anıttepe'ye” uzun şiirinin “Tarih Bizim Yaşantımız” adlı bölümünde ise Özker Yaşın şöyle der¹³:

“O öyküyü herkes bilir

Benim kutlu soyum, Türk soyu,

***Orta Asya**'dan gelmiştir.*

Benim kutlu soyum, Türk soyu,

Her ulusu yüceltecek

Tüm erdemleriyle

Acuna nam salmıştır.

Masal değil bu, gerçek

Benim kutlu soyum, Türk soyu,

Yüzyıllardan yüzyıllara

Uygarlıklar getirmiştir.

Dağlar secde etmiş önümüzde

Şahlanınca küheylan atımız,

Biz tarihe girmedik

Tarih bizim yaşantımız.

Özker Yaşın, aynı uzun şiirinin “Evrenin Üstüne Çekilmiş Bayrak” başlıklı II. bölümünde ise şöyle devam eder¹⁴:

Dağlar secde etmiş önümüzde

Biz yücelip dağ olmuşuz.

*Takılıp bir **Bozkurt**'un ardına,*

¹³ Yaşın, Özker (b); *Tüm Şiirleri-2 Önce Kuşlar Uyanır*, Çevre Yayınları, İstanbul 1986, s. 187.

¹⁴ Yaşın, Özker (b); *a.g.e.*, s. 188.

Çıktığımız gün **Ergenekon**'dan
Herkes Türkün ne olduğunu öğrenmiş
Tarih başlamış o andan.

VIII. Kısa Bir Değerlendirme

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde "Altay/Avrasya" konularında hemen hemen hiç araştırma yapılmamıştır. Buna karşın bu kavramların çeşitli alanlardaki yansımaları açıkça görülmektedir.

Kıbrıs adasının iki egemen halkından biri olan Kıbrıslı Türkler; uzun bir tarihsel süreç içinde, Türkiye'nin dışında bir devlet tanımasa da kendi devletlerine, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne sahip oldular. Bu süreçte, Kıbrıs Türkleri'nin direniş ve varoluş savaşının belirleyici unsuru, kimlik arayışı olmuştur. Bunda, "Altay / Avrasya" yansımalarının kazandırdığı moral gücünde rolü ve etkisi vardır.

Moral güç, İngiliz Sömürge Yönetimi altında bulunmanın yarattığı ezikliğe karşı, onur duyulan köklü bir tarihin sahibi olma bilincinin dışı vurumu ile kazanılmıştır. "Altay / Avrasya" yansımaları bu kazanımın somut göstergeleridir.